

Kriminalne kariere vodij nogometnih navijaških skupin v Srbiji

Branislav Simonović¹, Božidar Otašević², Zoran Đurđević³

Predmet raziskovanja tega dela je kriminaliteta vodij navijaških skupin v Srbiji. Za raziskovanje smo uporabili podatke iz policijske baze »Evidenca ekstremnih navijačev«, ki jo MNZ Srbije vodi o ekstremnih navijačih in vodjih navijaških skupin. V proučevani vzorec smo vključili 30 vodij navijaških skupin iz šestih nogometnih klubov prve državne nogometne lige. Pri proučevanju vodij navijaških skupin, vključenih v vzorec, smo se osredotočili na njihov kriminalni dosje. Kvantitativno in kvalitativno smo analizirali vsa njihova kazniva dejanja, za katera so bile napisane kazenske ovadbe. Cilj raziskovanja je bil raziskati kriminaliteto vodij navijaških skupin in osvetliti njihov mogoči vpliv na druge člane navijaških skupin. Rezultati so pokazali, da so vodje navijaških skupin iz vzorca nagnjeni k storitvam kaznivih dejanj. Več kot tretjina vodij navijaških skupin ima kazenske ovadbe v zvezi z mamili. Zoper 22 od 30 oseb iz vzorca so bile vložene kazenske ovadbe za premoženjska kazniva dejanja. Trije iz vzorca so storili umor. Eden je bil ubit. Rezultati nedvomno kažejo, da je treba v prihodnjih raziskavah posvetiti več pozornosti kriminaliteti vodij nogometnih navijaških skupin. Nagnjenost k storitvi kaznivih dejanj vodij navijaških skupin je pomembno dejstvo, ki ga je treba upoštevati pri načrtovanju nadzora in pripravi preventivnih programov za preprečevanje nasilja, povezanega z nogometom.

Ključne besede: kriminaliteta, šport, nogomet, navijači, navijaške skupine, vodje navijaških skupin, kriminalne kariere, Srbija

UDK: 343.3/7(497.11)

1 Uvod

V Evropi prihaja do nasilja v športu najpogosteje na nogometnih tekmah in povezano z njimi. V zadnjem desetletju je bilo v vodilnih svetovnih revijah objavljenih veliko število raziskovanj o različnih vidikih tega fenomena. V okviru raziskovanj nasilja, povezanega z nogometom, je največ tistih, ki osvetljujejo sociološko, socialno-psihološko ali individualno psihološko stran tega fenomena (Crisp, Heuston, Farr in Turner, 2007; Dunning, 2000; Roberts in Benjamin, 2000; Russell, 2004; Ward, 2002). V novejših raziskavah nasilja nogometnih navijačev je namenjene največ pozornosti ravnanju policije v konfliktnih situacijah (Reicher, Stott, Cronin in Adang, 2004; Reicher et al., 2007; Stott, Hoggett in Pearson, 2012). Poudarjena je potreba po drugačni strategiji policijske-

ga ravnanja (O'Neill, 2004). Nasilje na nogometnih tekmah je nedvomno kompleksen, dinamičen in interaktiven proces, na katerega vpliva veliko medsebojno odvisnih dejavnikov (Hoggett in Stott, 2010: 229; Spaaij, 2008: 370). Da bi v celoti osvetlili ta družbeni fenomen, je potrebno sodelovanje različnih disciplin, predvsem sociologije, psihologije, kriminologije, kriminalistike, antropologije in prava (Otašević in Protić, 2012: 86).

2 Problem, predmet raziskovanja in hipoteze

Veliko je raziskovanj, ki se ukvarjajo z nasiljem v nogometu, bolj malo pa je takih, ki se ukvarjajo s temami, ki so obrobno povezane s tem problemom. Nekatera vprašanja, ki bi lahko prispevala k razumevanju tega pojava v celoti ali pa njegovih posameznih vidikov, niso dovolj obravnavana. Spaaij zastopa mnenje, da so raziskave o nogometnem huliganstvu preozko načrtovane, da namreč predstavljajo izolirano področje raziskovanja in da bi bilo treba osvetliti še druge vidike, kot so na primer mladoletniška kultura, kriminaliteta, mladoletniška delinkvenca (Spaaij, 2008: 375).

Ena izmed tem, ki je v raziskavah zapostavljena, je tudi kriminaliteta nogometnih navijačev, zlasti pa kriminaliteta

¹ Branislav Simonović, doktor znanosti, redni profesor za kriminalistiko na Pravni fakulteti Univerze v Kragujevcu. E-pošta: simonov99@gmail.com

² Božidar Otašević je namestnik načelnika Uprave za izobraževanje MNZ RS Srbije. E-pošta: bozidarotasevic@yahoo.com

³ Zoran Đurđević, doktor znanosti, izredni profesor za kriminalistično operativno, vodenje kriminalističnih preiskav in kriminalistično profiliranje na Kriminalistično-policijski akademiji v Beogradu. E-pošta: zoran.djurdjovic@kpa.edu.rs

vodij navijaških skupin. V posameznih raziskavah so samo zbirno navedeni podatki o kaznivih dejanjih, ki so jih navijači (ene ekipe ali v eni državi, v enem letu ali v nogometni sezoni) storili v zvezi z nogometnimi tekmami, na primer število telesnih poškodb, poškodovanja tujih stvari, napadov na policijo (za podatke iz Belgije glej De Vreese, 2000: 203; za podatke iz Italije glej Roversi in Balestri, 2000: 185; za podatke iz Nemčije glej Heinen, 2012: 212). Temu seznamu dodajajo nekateri statistiko kaznivih dejanj, storjenih v prometu na poti do stadiona ali med vračanjem domov (podatki za Nemčijo: Pätzold in Kaempf, 2012: 218). V raziskavah, ki se ukvarjajo z nasiljem navijačev oziroma z nogometnim huliganstvom, je zanemarjeno raziskovanje kriminalnih dejanj teh oseb izven športnega okolja. Samo občasno se omenja, da so posamezni navijači nagnjeni k storitvi kaznivih dejanj, ki niso povezana s športnimi prireditvami (na primer Roversi in Balestri, 2000: 185). Russell opozarja na tehtnost proučevanja zgodovine agresivnega obnašanja navijačev, kar je pomembno za predvidevanje prihodnjega obnašanja in lahko pripomore k identifikaciji oseb, ki so v središču izzivanja neredov na tekmah. Navaja podatek, da približno eno tretjino nasilja v zvezi s športom izzovejo osebe, ki so že bile obsojane zaradi nasilja, približno dve tretjini nogometnih nasilnežev ima zgodovino nasilnega ravnanja tudi izven okolja, povezanega z nogometom (Russell, 2004: 386).

Raziskovanja, ki se ukvarjajo z nasiljem v nogometu (in v športu nasploh), je treba močneje povezati (postaviti v korelacijo) z drugimi kriminološkimi raziskavami. Spaaij in drugi avtorji poudarjajo, da kultura obnašanja, povezana z nogometnim huliganstvom, ni nekaj, kar bi bilo izolirano, kar bi obstajalo samo po sebi v okviru ozkega konteksta športnega nasilja, temveč je v kompleksnih medsebojnih povezavah, vključno z obnašanjem v družini, šoli, na delu. Agresivne osebnosti so prenesle vloge in modele obnašanja tudi izven nogometa, v vloge partnerjev, staršev, otrok, sodelavcev, prijateljev (glej Spaaij, 2008: 379). Jones, Harris, Fader in Grubstein (2001) navajajo različna merila za identifikacijo kroničnih mladoletnih storilcev, za oceno in predvidevanje njihovega delinkventnega ravnanja v prihodnje. Ta in podobna merila utegnejo biti pomembna tudi pri analizi obnašanja ekstremnih navijačev in članov navijaških skupin. Zato je nujno potrebno obogatiti raziskovanja nogometnega huliganstva in jih povezati z raziskavami mladoletniške delinkvence nasploh. Nogometno nasilje, v katerem sodelujejo mladoletniki, je samo podvrsta mladoletniške nasilniške delinkvence, ne pa ločen (samostojen) predmet obdelave.

Muzur in Rinčić (2011: 147) v svoji raziskavi omenjata, resda samo v opombi pod črto, naslednji problem: »Zlasti je zanimiv in psihološko in sociološko intriganten primer postavljanja notornih kriminalcev na čelo navijačev.« V raziskova-

nju s turškimi policisti, ki skrbijo za varnost na nogometnih tekmah, je 62,6 odstotka anketiranih odgovorilo, da vodje navijačev negativno vplivajo na navijače s povečevanjem njihovega fanatizma (Ramazanoğlu, 2012: 63).

V delih, ki se ukvarjajo s problemom nogometnega nasilja in huliganstva, najpogosteje ni narejena razlika med navijači in vodji navijaških skupin. Praviloma se v teh delih piše o navijačih, ultra navijačih, ekstremnih navijačih. Navijaške skupine so prikazane kot homogene celote. Vodje navijaških skupin niso kot posebna kategorija diferencirani od drugih navijačev, ki jim sledijo, se jim podreajo in jih posnemajo.

Predmet tega raziskovanja je kriminaliteta vodij navijaških skupin v Srbiji. Pri proučevanju vodij navijaških skupin v Srbiji smo se osredotočili na njihov kriminalni dosje, in sicer tako na kazniva dejanja, storjena v zvezi z nogometom, in na tista, ki niso bila storjena v povezavi s športnim dogodkom. Glavni cilj raziskovanja je proučiti kriminaliteto vodij navijaških skupin, poseben cilj pa je opozoriti na možen vpliv vodij navijaških skupin na njihove člane.

Osnovni hipotezi raziskovanja sta:

1. Navijaške skupine in podskupine v nogometu niso homogene celote in v njihovem okviru je treba ločevati vodje od drugih članov navijaških skupin.

2. Za vodje navijaških skupin sta značilna različna kriminalna aktivnost in izvrševanje kaznivih dejanj, ki niso izključno povezana s športnimi prireditvami.

3 Metodologija zbiranja in obdelave podatkov

Pri kriminološkem raziskovanju in zbiranju podatkov o nogometnih navijačih, zlasti tistih, ki so nagnjeni k nasilju (agresivni, ultra navijači, navijači, nagnjeni k huliganstvu), je veliko težav. Možni subjekti največkrat niso pripravljene sodelovati z raziskovalci (Russell, 2004: 354), neradi izpolnjujejo anonimne vprašalnike in predstavljajo zaprte skupine, v katere je težko prodreti. Zato se pogosto kot vir za raziskovanje nasilja v nogometu uporabljajo podatki iz časopisja (na primer Dunning, 2000: 143–144; Roversi in Balestri, 2000: 184–185; Russell, 2004: 354). Ni dvoma, da se je treba, kadar je le mogoče, izogibati medijev kot vira podatkov za kriminološka raziskovanja. Za raziskovalce kriminalitete v športu so novinarji in njihovi članki nezanesljiv vir. V kriminologiji se poudarja, da so cilji kriminologov ter novinarjev različni in da si utegnejo nasprotovati. Raziskovalci želijo priti do nadvse realističnih razlag določenih pojavov, mediji pa si prizadevajo zagotoviti najširšo možno gledanost in doseči kar največji dobiček. Raziskovanja medijev so pokazala, da mediji res dajejo

izkrivljeno podobo o zločinu – tako v kvantitativnem kot tudi v kvalitativnem smislu (več Bučar-Ručman, 2011: 33).

Za to raziskovanje smo uporabili podatke iz policijskih baz podatkov »Evidenca ekstremnih navijačev« o ekstremnih navijačih in vodjih navijaških skupin ter »Kazenske evidence« MNZ Srbije. Uporabili smo tudi podatke iz poročila Uprave za analitiko MNZ Republike Srbije (Ministarstvo unutrašnjih poslov Republike Srbije, Uprava za analitiko, 2012) in rezultate raziskovanja Otaševića (2012), pridobljene med izdelavo doktorske disertacije. Policijske baze podatkov in poročila se včasih uporabljajo za kriminološka raziskovanja nogometnega huliganstva (uporabljal jih je na primer De Vreese (2000) za podatke o nogometnem huliganstvu v Belgiji). Po našem mnenju so za temo nasilja nogometnih navijačev in njihovega kriminalnega ravnanja službeni viri podatkov zanesljivejši (objektivnejši) kot časopisni članki ali ankete, kajti policijske baze podatkov vodijo državni organi na podlagi jasno opredeljenih postopkov in pogojev za vnos ter njihovo rabo. Tako kot vse druge uradne evidence tudi policijske niso vseobsegajoče, v njih namreč ni kaznivih dejanj, ki sodijo v temno številko kriminalitete. Po drugi strani pa za precejšnje število kaznivih dejanj, ki smo jih zajeli z našim raziskovanjem, ni bil izpeljan sodni postopek, kar odpira nekaj drugih vprašanj, s katerimi se tukaj nismo ukvarjali, ker predstavljajo samostojen predmet raziskovanja.

Podatke za to raziskovanje smo zbrali septembra 2012 na podlagi reprezentativnega vzorca. V analizo so vključene osebe, ki so klasificirane kot vodje navijaških skupin in podskupin največjih nogometnih klubov v Republiki Srbiji, ki tekmujejo v prvi državni ligi. Vzorec vsebuje trideset oseb, ki so registrirane v skupini »C« kot ekstremni navijači in vodje navijaških skupin in podskupin, in sicer: 8 oseb iz nogometnega kluba »Crvena zvezda«; 4 osebe iz nogometnega kluba »Partizan«; 5 oseb iz nogometnega kluba »Rad«; 2 osebi iz nogometnega kluba »Zemun«; 10 oseb iz nogometnega kluba »Radnički« iz Kragujevca in 1 oseba iz nogometnega kluba »OFK Beograd«. Podatki so bili obdelani v programih za obdelavo podatkov SPSS in v Excelu.

Po podatkih Ministrstva za notranje zadeve je v vseh večjih mestih v Srbiji evidentiranih približno 40 organiziranih navijaških skupin in podskupin z okrog 3.000 pripadniki, ki pripadajo največ kategorijam C – nasilni ali B – potencialno nasilni. V Beogradu je evidentiranih enajst navijaških skupin (2.525 navijačev, od katerih je 875 nasilnih, 1.389 pa potencialno nasilnih). Nekaj manj kot pol je mladoletnikov (Otašević, 2010: 272).

Od celotnega števila registriranih navijačev (okrog 3.000) jih je 110 registriranih kot vodje navijaških skupin in podsku-

pin. Občasno prihajajo v konflikt z upravo kluba, najpogosteje zaradi privilegiranega položaja katerega izmed vodij, zaradi česar prihaja do razkolov znotraj navijaških skupin in podskupin. Do zadnjega oboroženega spopada med dvema nasprotujočima si skupinama, navijačev NK Partizan, »Alkatraz« in t. i. »Prepovedani«, je prišlo oktobra 2011. Pri tem je bila ubita ena oseba, druga pa je bila hudo telesno poškodovana (Misić, 2012: 107).

Analogno navedenemu številu registriranih vodij navijačev predstavlja vzorec 30 vodij 27,27 odstotka celotnega števila, kar govori o njegovi reprezentativnosti.

4 Rezultati raziskovanja

4.1 Osnovni elementi profila vodij navijaških skupin

Da bi opredelili osnovne elemente profila vodij navijaških skupin in preizkusili hipotezo o njihovi homogenosti, so bile predmet analize osnovne značilnosti različnih članov navijaških skupin: vodij navijačev, članov jedra navijačev in članov simpatizerjev.

Med raziskovanjem, ki je bilo izpeljano leta 2012, je bilo anketiranih 268 navijačev iz Srbije. Od navedenega števila se jih je 19 (6,9 odstotka) izreklo, da so vodje navijačev, 102 (36,8 odstotka) sta bila člana jedra, 109 (39,4 odstotka) pa je bilo članov simpatizerjev. Odgovora o svojem statusu ni dalo 47 (17,0 odstotka) anketiranih (Otašević, 2012).

Tabela 1: Status v navijaški skupini (tri kategorije)

		Število navijačev	Odstotki
Valid	vodja navijačev	19	6.9
	član jedra navijačev	102	36.8
	član – simpatizer	109	39.4
	Total	230	83.0
Missing	System	47	17.0
Skupaj		277	100.0

Spremenljivka *status navijačev*⁴ je povezana z obnašanjem in uspehom anketirancev med šolanjem, z uživanjem mamil in/ali alkohola ter z njihovim sodelovanjem v neredih navijačev. Vse ugotovljene korelacije so statistično pomembne na ravni 0,01. Govorijo o slabšem šolskem uspehu bodočih vodij

⁴ Spremenljivka vsebuje kategorije anketiranih: vodje navijačev, člani jedra navijačev in člani simpatizerji.

navijačev in tudi članov jedra navijaških skupin v šoli, o njihovi večji nedisciplini in nerednem obiskovanju pouka, pogostejših konfliktih z učenci (celo $s = 0.516$, $df = 2$, $\chi^2 = 83.245$, $p = 0.000$) in učitelji, pa tudi o pogostejšem uživanju mamil in/ali alkohola ter o veliko pogostejšem (pričakovanem) sodelovanju v neredih navijačev – $s = 0.597$, $df = 4$, $\chi^2 = 125.830$, $p = 0.000$ (tabeli 2 in 3).

Da bi opredelili še druge elemente profila vodij navijaških skupin, so avtorji tega dela v okviru raziskovanja analizirali 30 navijačev, ki so v MNZ Srbije registrirani kot vodje navijaških skupin. Najvišja stopnja izobrazbe vodij navijaških skupin je srednja strokovna izobrazba (93,34 odstotka). Dva od tridesetih vodij navijačev (6,66 odstotka) sta končala osnovno šolo. Nobeden izmed vodij navijačev nima višje ali visoke šolske izobrazbe.

Tabela 2: Korelacija med statusom v navijaški skupini in obnašanjem (I., II. in III. kategorije)

	Slab uspeh v šoli	Nedisciplina v šoli	Neredno obiskovanje pouka	Konflikti z učenci	Konflikti z učitelji	Uživanje mamil in/ali alkohola	Uživanje mamil	Uživanje alkohola	Sodelovanje v neredih navijačev
Status navijačev (3 kat.)									
c	.201	.288	.219	.516	.252	.341	.327	.356	.597
df	2	2	2	2	2	2	2	2	4
χ^2	9.688	20.776	11.632	83.245	15.624	29.621	26.866	32.715	125.830
p	.008 ¹	.000	.003	.000	.000	.000	.000	.000	.000

Poleg tega rezultati kažejo, da so obnašanja in navade vodij navijačev in članov jeder navijaških skupin podobni. Statistično pomembno se razlikujejo od obnašanja in navad članov simpatizerjev, tako da bi se lahko glede heterogenosti navijaške populacije na podlagi tega raziskovanja prej govorilo o združevanju vodij in članov jedra na eni strani in »navadnih« navijačev na drugi strani, kot pa o posebnosti vodij navijačev glede na ostale.

Za ta preizkus opredeljuje spremenljivka *status* dve kategoriji anketirancev: prvo, v kateri so skupaj vodje in člani jedra, in drugo, ki jo sestavljajo člani simpatizerji (tabela 3).

Povprečna starost vodij navijaških skupin, ki so bili predmet analize, je 28,96 let, od tega jih je 63,33 odstotka mlajših od 30 let, 36,66 odstotka pa starejših. Najmlajši vodja navijaške skupine, ki je bil predmet te analize, ima 22, najstarejši pa 41 let. Med vodji navijačev ni registriranega nobenega mladoletnika. To ni nelogično, ker so bili predmet analize najvidnejši vodje, ki so na najvišjem vrhu navijaških organizacij. Za kaj takega so potrebni čas, konkretni dokazi privrženosti klubu ter vzpostavljena avtoriteta med drugimi navijači, ki se najpogosteje gradi s sodelovanjem v spopadih z drugimi navijaškimi skupinami in policijo.

Tabela 3: Korelacija med statusom v navijaški skupini in obnašanjem (I – vodje in jedro; II – člani simpatizerji)

	Slab uspeh v šoli	Nedisciplina v šoli	Neredno obiskovanje pouka	Konflikti z učenci	Konflikti z učitelji	Uživanje mamil in/ali alkohola	Uživanje mamil	Uživanje alkohola	Sodelovanje v neredih navijačev
Status navijačev (2 kat.)									
c	.192	.287	.214	.513	.236	.338	.309	.352	.589
df	1	1	1	1	1	1	1	1	2
χ^2	8.846	20.630	10.985	82.083	13.609	28.999	23.722	31.819	120.493
p	.003	.000	.001	.000	.000	.000	.000	.000	.000

⁵ Spremenljivka vsebuje kategorije anketiranih: vodje navijačev, člani jedra navijačev in člani simpatizerji.

Tabela 4: Starostna struktura vodij navijaških skupin

		Število vodij navijačev	Odstotki
Valid	Od 22 do 25 let	10	33,3
	Od 26 do 30 let	9	30,0
	Od 31 do 35 let	5	16,66
	Od 36 do 40 let	5	16,66
	Več kot 40 let	1	3,33
Skupaj		30	100,0

Da bi podrobneje proučili starostno strukturo, je bilo z analizo zajeto časovno obdobje petih let kot kategorija za strnjevanje podatkov (tabela 4). Tako strnjeni podatki kažejo, da je samo nekoliko več vodij navijačev starih od 22 do 25 let (33,3 odstotka) v primerjavi s skupino starih od 26 do 30 let (30 odstotkov). V proučevanem vzorcu je imel samo en vodja več kot 40 let.

4.2 Značilnosti kriminalne kariere

MNZ Republike Srbije je proti 30 vodjem navijaških skupin vložilo kazenske ovadbe za 279 storjenih kaznivih dejanj, kar pomeni, da je v povprečju en vodja navijaške skupine v časovnem obdobju 8,52 let storil 9,3 kaznivega dejanja.

Tabela 5: Značilnosti kriminalnih karier vodij navijaških skupin

	Število vodij navijačev	Minimum	Maksimum	Srednja vrednost	Standardno odstopanje
Starost vodij iz vzorca	30	22	41	28,96	5.499
Število kaznivih dejanj na storilca	30	1	42	9.30	8.603
Starost ob storitvi prvega kaznivega dejanja	30	11	25	17.80	2.941
Starost ob storitvi zadnjega kaznivega dejanja	27	20	35	25.89	4.822
Trajanje kriminalne kariere	27	3	17	8.52	3.926
Valid N (listwise)	0				

Najmanjše število registriranih kaznivih dejanj posameznega vodje navijačev je 1 kaznivo dejanje (trije vodje navijačev), največje pa 42 (en vodja navijačev) (tabela 5). Samo en vodja navijačev je storil več kot 30 kaznivih dejanj (3,3 odstotka), večina (70 odstotkov) je storila od 1 do 10 kaznivih dejanj (tabela 6).

Tabela 6: Število storjenih kaznivih dejanj na storilca

		Število vodij navijačev	Odstotki
Valid	Od 1 do 10 kaznivih dejanj	21	70,0
	Od 11 do 20 kaznivih dejanj	6	20,0
	Od 21 do 30 kaznivih dejanj	2	6,7
	Več kot 31 kaznivih dejanj	1	3,3
	Skupaj	30	100,0

V času, ko so storili prvo kaznivo dejanje, je 83,3 odstotka vodij imelo manj kot 20 let, in sicer 20 odstotkov od 10 do 15 let, 63,3 odstotka pa od 16 do 20 let. V času storitve prvega kaznivega dejanja je samo 5 vodij navijaških skupin oziroma 16,7 odstotka imelo več kot 20 let (tabela 7). Glede na to, so vodje izpod 20 let ciljna skupina, h kateri je treba usmeriti preventivne ukrepe.

Tabela 7: Starost vodij navijačev v času storitve prvega kaznivega dejanja

		Število vodij navijačev	Odstotki
Valid	Od 10 do 15 let	6	20,0
	Od 16 do 20 let	19	63,3
	Od 21 do 25 let	5	16,7
Skupaj		30	100,0

Večina vodij, katerih kriminalne kariere so bile predmet analize, je svoja zadnja registrirana kazniva dejanja storila do svojega 30. leta starosti, točneje 73,3 odstotka, in sicer 53,3 odstotka od 20 do 25 let in 20 odstotkov od 26 do 30 let. Vseh 27 vodij navijačev je imelo v času, ko so storili zadnja registrirana kazniva dejanja, več kot 20 let. Samo 16,7 odstotka vodij je v času storitve zadnjega kaznivega dejanja imelo več kot 30 let (tabela 8).

Tabela 8: Starost vodij navijačev v času storitve zadnjega kaznivega dejanja

		Število vodij navijačev	Odstotki
Valid	Storili po 1 kaznivo dejanje	3	10,0
	Od 20 do 25 let	16	53,3
	Od 26 do 30 let	6	20,0
	Od 31 do 35 let	5	16,7
Skupaj		30	100,0

Dodatna analiza nam lahko pokaže, da je, izraženo v odstotkih, kriminalna kariera največjega števila vodij navijačev trajala od 6 do 10 let (43,3 odstotka), najmanj pa od 16 do 20 let (3,3 odstotka) (tabela 9).

Tabela 9: Trajanje kriminalne kariere

		Število vodij navijačev	Odstotki
Valid	Storili po 1 kaznivo dejanje	3	10,0
	Od 1 do 5 let	5	16,7
	Od 6 do 10 let	13	43,3
	Od 11 do 15 let	8	26,7
	Od 16 do 20 let	1	3,3
Skupaj		30	100,0

Za objektivnejši prikaz kriminalne kariere vodij navijaških skupin je treba upoštevati pogostost oziroma frekvenco kaznivih dejanj. V povprečju je vsak vodja, ki je bil predmet analize, storil po 1,66 kaznivega dejanja. Najmanjša pogostost je 0,2 kaznivega dejanja, storjenega v enem letu (dva storilca), največja pa 5,25.

4.3 Struktura storjenih kaznivih dejanj

V strukturi storjenih kaznivih dejanj (izraženi v odstotkih) so vodje navijaških skupin storili največ kaznivih dejanj z elementi nasilja. Da bi dobili objektivno sliko strukture kaznivih dejanj, so med kazniva dejanja nasilja uvrščena vsa kazniva dejanja, pri katerih je nasilje cilj ali sredstvo za doseganje kakšnega drugega cilja, pri tem pa je bilo nasilje konkretno manifestirano ali pa se je z njim grozilo. Skladno s tem in ob upoštevanju navedenega izhodišča in strukture registriranih kaznivih dejanj, ki so jih storili vodje navijaških skupin, so med kazniva dejanja z elementi nasilja uvrščena **kazniva dejanja zoper življenje in telo** (umori; hude telesne poškodbe; lahke telesne poškodbe in sodelovanje v pretepu), **kazniva dejanja zoper javni red in mir** (nasilniško obnašanje), **kazniva dejanja zoper splošno varnost ljudi in premoženja** (izzivanje splošne nevarnosti; težka dejanja zoper splošno varnost; ogrožanje varnosti), **kaznivo dejanje nasilja na športni prireditvi** (20. člen Zakona o preprečevanju nasilja in nespodobnega obnašanja na športnih prireditvah – Zakon o sprečevanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, 2003, 2005, 2007, 2009); **kaznivo dejanje nasilje v družini** in **kazniva dejanja zoper državne organe** (preprečevanje uradne osebe pri opravljanju uradnega dejanja; napad na uradno osebo pri opravljanju uradne dolžnosti; oviranje pooblaščenih osebe pri zagotavljanju varnosti ali vzdrževanju javnega reda in miru, 23. člen Zakona o javnem redu in miru – Zakon o javnom redu i miru, 1992, 1993, 1994, 2005).

Glede na predmet raziskovanja in potrebo, da opozorimo na poseben element profila, točneje na odnos, ki ga imajo vodje navijaških skupin do državnih organov in konkretno do policije, so grafično posebej prikazana **kazniva dejanja zoper državne organe**. Poleg navedenih imajo v strukturi kaznivih dejanj te populacije storilcev tudi **kazniva dejanja zoper premoženje** (tatvina; velika tatvina; oboroženi ropi; uničenje in poškodovanje tuje stvari; tatvina vozila) in **kazniva dejanja v zvezi z mamili** (nedovoljena proizvodnja, hramba in dajanje mamil v promet; omogočanje uživanja mamil). V kategorijo **druga kazniva dejanja**, ki so jih storili vodje navijaških skupin, so uvrščena naslednja dejanja: izzivanje nacionalnega, rasnega in verskega sovraštva in nestrpnosti; ponarejanje dokumentov; ogrožanje javnega prometa; nedovoljen nakup, hramba, nošenje, izmenjava ali prodaja strelnega orožja, streliva ali eksplozivnih sredstev.

Tabela 10: Struktura kaznivih dejanj vodij navijaških skupin

		Število kaznivih dejanj	Odstotki
Valid	Kazniva dejanja z elementi nasilja	116	41,57
	Kazniva dejanja nasilja na športni prireditvi	19	6,81
	Kazniva dejanja v zvezi z mamili	18	6,45
	Kazniva dejanja zoper premoženje	61	21,86
	Kazniva dejanja zoper državne organe	34	12,18
	Druga kazniva dejanja	31	11,11
Skupaj		279	100,0

Vodje navijaških skupin so, izraženo v odstotkih, storili največ kaznivih dejanj nasilja (41,57 odstotka), na drugem mestu so kazniva dejanja zoper premoženje (21,86 odstotka). V strukturi celotnega števila registriranih kaznivih dejanj je posebej prikazano kaznivo dejanje nasilje na športni prireditvi, ki predstavlja 6,81 odstotka vseh registriranih kaznivih dejanj. Kot smo že dejali, je za objektivni prikaz nasilja poleg

kaznivih dejanj skladno z navedenimi merili selekcije nujno treba upoštevati kazniva dejanja nasilja na športnih prireditvah in kazniva dejanja zoper državne organe. Na podlagi take klasifikacije kaznivih dejanj doseže odstotek kaznivih dejanj nasilja 60,56 odstotka celotnega števila storjenih kaznivih dejanj. O odnosu vodij navijačev do državnih organov govori število kaznivih dejanj zoper državne organe, ki v strukturi vseh kaznivih dejanj predstavljajo 12,18 odstotka oziroma 20,1 odstotka vseh registriranih kaznivih dejanj z elementi nasilja. Število teh kaznivih dejanj govori o sovražstvu teh oseb do državnih organov, predvsem do policije, ki je objekt izvajanja teh kaznivih dejanj. Na stopnjo nasilniškega potenciala teh oseb opozarja tudi dejstvo, da so storile tri kazniva dejanja umora. V skupini druga kazniva dejanja po svojem številu izstopajo kazniva dejanja ogrožanja javnega prometa in predstavljajo 25,80 odstotka drugih kaznivih dejanj. Navedena kazniva dejanja pravzaprav opozarjajo na model nasilniškega obnašanja, ki je prisoten v vsakem segmentu življenja teh oseb (tabela 10).

O pomembnih elementih profila vodij, poleg vzpostavljenega modela nasilniškega obnašanja, govorijo tudi kazniva dejanja zoper premoženje (21,86 odstotka) in kazniva dejanja v zvezi z mamili (6,45 odstotka) (tabela 10). Pravzaprav so to kazniva dejanja, ki govorijo o tem, kako si vodje navijaških skupin zagotavljajo sredstva za življenje.

Tabela 11: Distribucija kaznivih dejanj glede na storilce/vodje navijačev

	Število vodij navijačev	Minimum	Maksimum	Srednja vrednost	Standardno odstopanje
Kazniva dejanja z elementi nasilja	26	1	8	4.46	5.022
Kazniva dejanja nasilja na športnih prireditvah	11	1	5	1.73	1.191
Kazniva dejanja v zvezi z mamili	12	1	3	1.50	0.905
Kazniva dejanja zoper premoženje	22	1	11	2,65	2.378
Kazniva dejanja zoper državne organe	16	1	8	2.12	1.893
Druga kazniva dejanja	18	1	5	1.72	1.127

Za objektivnejši prikaz profila vodij navijaških skupin je treba opozoriti tudi na podatke, koliko vodij je storilo kazniva dejanja iz vsake skupine, ki so bile predmet analize. Kot lahko vidimo iz tabele 11, je od 30 vodij, ki so sestavljali vzorec, 26 vodij storilo kazniva dejanja nasilja, 11 nasilje na športni prireditvi, 16 pa kazniva dejanja zoper državne organe. Skladno z navedenimi podatki so konsistentni tudi podatki o kaznivih dejanjih v zvezi z mamili, ki jih je iz celotnega vzorca storilo 12 vodij navijačev, in kazniva dejanja s področja premoženjske kriminalitete (22 vodij navijačev).

5 Diskusija

5.1 I. hipoteza: Leta starosti vodij in nehomogenost navijaških skupin

Rezultati raziskave so potrdili prvo hipotezo, da navijaške skupine in podskupine v nogometu niso homogene celote. Rezultati opozarjajo na dejstvo, da se obnašanje in navade vodij navijačev in članov jedra navijaških skupin statistično pomembno razlikujejo od obnašanja in navad članov simpatizerjev in da lahko, če govorimo o heterogenosti navijaške populacije, govorimo o združevanju vodij in članov jedra na eni strani in članov simpatizerjev na drugi strani. Vodje in najožje jedro navijaških skupin so praviloma polnoletne osebe, ki imajo vpliv na obnašanje drugih članov navijaških skupin, ki pa so mlajše polnoletne osebe ali mladoletniki.

Ugotovljene korelacije so statistično pomembne na ravni 0,01 in govorijo o slabšem šolskem uspehu bodočih vodij navijačev in članov jedra navijaških skupin v šoli, njihovi večji nedisciplini in nerednem obiskovanju pouka, pogostejših konfliktih z učenci (celo $s = 0.516$, $df = 2$, $\chi^2 = 83.245$, $p = 0.000$) in učitelji, pa tudi o pogostejšem uživanju mamil in/ali alkohola ter veliko pogostejšem (pričakovanem) sodelovanju v neredih navijačev – $s = 0.597$, $df = 4$, $\chi^2 = 125.830$, $p = 0.000$.

Rezultati raziskovanja 30 registriranih vodij navijačev, obdelanih v našem vzorcu, kažejo, da je povprečje starosti 28,96 let, ena tretjina (36,65 odstotka) jih ima več kot 30 let. Najstarejši vodja navijaške skupine v našem vzorcu ima 41 let. Za razliko od njih so po podatkih Uprave za analitiko MNZ Srbije člani navijaških skupin veliko mlajši, med njimi je skoraj polovica mladoletnikov, najmlajši registrirani član navijaške skupine pa je star 11 let (Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Uprava za analitiko, 2012: 56). Naš rezultat je v korelaciji s podatkom iz Italije, po katerem imajo nekateri ekstremni navijači (ultras) 35 ali več let starosti, medtem ko so navadni navijači, člani navijaških skupin, veliko mlajši in stari 20–24 let (Roversi in Balestri, 2000: 195).

Če bi navijaške skupine obravnavali kot homogene celote, bi utegnili priti do vprašljivih sklepov, ki zamegljujejo pojav in ne dajejo celostne podobe problema. To bi utegnilo usmeriti načrtovanje in implementacijo preventivnih programov in socialne kontrole nasilja v nogometu na napačno pot. Na primer, Spaaij in avtorji, na katere se sklicuje v svojem delu, navajajo, da je osrednji vidik nogometnega huliganstva želja po vznemirjanju, nasilni konfrontaciji, dvigu adrenalina, potreba po povečanem vznemirjenju, da bi se razbila monotono. Avtorji navajajo izjave posameznih huliganov, ki v pojasnjevanju svojega obnašanja zatrjujejo, da jim adrenalinski naboj ob pretepu z nasprotniki nudi večje vznemirjenje kot spolnost (Spaaij, 2008: 375–376). Verjetno lahko to drži samo za mladoletne nasilneže, postavlja pa se vprašanje, ali je lahko adrenalinski naboj motiv za nasilje tudi pri vodjih navijaških skupin, ki imajo okrog 30 ali več let. Menimo, da so pri vodjih navijaških skupin osnovni motivi ekonomske narave. Želja po dominaciji in kontroli nad skupino navijačev je predvsem v funkciji ustvarjati dobiček. Glede tega se položaj in motivi vodij srbskih navijačev ne razlikujejo bistveno od italijanskih ultra navijačev. Italijanski avtorji opisujejo povezavo med ultra navijači, nogometnimi klubi (vodstvi klubov) in politiko. Ultra navijači v Italiji imajo vrsto ekonomskih ugodnosti. Klubi jim dajejo brezplačne vstopnice, ki jih lahko prodajajo ali podarjajo navijačem in s tem pridobivajo gmotno korist ali vpliv, izdelujejo in prodajajo klubske spominke itd. Ultra navijači v Italiji imajo tudi politični vpliv (na primer, vplivajo na lokalne volitve) in politično podporo, ker lahko, če je potrebno, organizirajo velike proteste navijačev in ulične neredne, da bi dosegli določene privilegije za lastnike klubov ali nogometne klube, na primer oprostitev plačevanja davkov za klube itd. (Roversi in Balestri, 2000: 192; Scalia, 2009: 46). Tudi vodje srbskih navijačev dobivajo brezplačne vstopnice od klubov, ki jih lahko podarjajo ali prodajajo, organizirajo potovanja na tekme po državi in v tujino ter s tem zaslužijo. V Srbiji obstaja trdna povezava med vodji navijačev in upravami klubov na formalni in neformalni ravni. Nekateri izmed vodij navijačev se ukvarjajo s preprodajo nogometnih kart, neformalno vplivajo na politiko klubov ali pa so člani upravnih odborov klubov in drugih klubskih teles, za kar prejemajo denar. Med tridesetimi vodji navijačev smo za štiri ugotovili, da so člani upravnih odborov nogometnih klubov, čeprav so v našem vzorcu registrirani kot storilci skupaj 19 kaznivih dejanj (eden izmed njih je storil celo 11 kaznivih dejanj).

Za razumevanje nasilja navijačev in nogometnega huliganstva so pomembna tudi kriminološka raziskovanja, katerih predmet proučevanja je združevanje mladoletnikov in mlajših polnoletnih oseb v skupine, ki so nagnjene h kriminalnemu oziroma nasilniškemu obnašanju (Uslaub, 2012). Uspešno se lahko dokazuje teza, da se identificirane kategorije nogometnih huliganov precej ujemajo s posameznimi tipi

moških kriminalnih skupin, v katerih se zbirajo mladi, pretežno moški, nagnjeni k nasilniški kriminaliteti. Zato teoretično gledano zasluži pozornost Spaaijevo mnenje, da je treba raziskovanja nogometnega huliganstva obogatiti s študijami o mladoletniški delinkvenci in kulturi obnašanja mladih delinkventov (Spaaij, 2008: 389).

V kriminološki literaturi se na primer poudarja, da se mladoletniki in mlajše polnoletne osebe rasno in etnično lokalno organizirajo in so nagnjeni k združevanju v skupine, ki temeljijo na vojaškem pojmovanju hierarhije, poslušnosti in podrejenosti vodjem. Mladi so v okviru skupine agresivnejši in bolj pripravljeni izzivati nered in nasilje kot njihovi vrstniki, ki niso organizirani (Earle, 2011). O paramilitarnem in teritorialnem načinu organiziranja ultra navijačev pišejo tudi italijanski avtorji (npr. Roversi in Balestri, 2000: 191). Vojaško vzpostavljena hierarhija in teritorialna organizacija je značilna tudi za ekstremne nogometne navijaške skupine in podskupine v Srbiji, kar je pokazalo naše raziskovanje.

V razpravah o nasilniški kriminaliteti, obravnavani izven športnega konteksta, posamezni avtorji opozarjajo in podrobno pojasnjujejo štiri dejavnike v okviru skupinske dinamike, ki prispevajo h kriminalu članov skupine: 1) skupinsko (kolektivno) nasilje in menedžment nasilja; 2) skupinska kohezija; 3) interakcije s kriminalno najaktivnejšimi (najvplivnejšimi) člani; 4) notranja organizacija (ki povečuje kriminalno produktivnost posameznih članov). Po mnenju teh avtorjev sodijo med osnovne značilnosti nasilniških kriminalnih skupin: ime, vodja skupine, notranja hierarhija, lokacija delovanja, kodeks (pravila) obnašanja, iniciacija, obramba časti in ugleda (Bouchard in Spindler, 2010: 922). Spaaij navaja podobne značilnosti, povezane z nasilniškimi nogometnimi skupinami. Poudarja, da je nogometno huliganstvo večstranski fenomen, ki ga je treba raziskovati v njegovih različnih socialnih in zgodovinskih kontekstih. Ne glede na to pa lahko opazimo precejšnjo podobnost v konstrukciji identitete huliganov v različnih nacionalnih in lokalnih kontekstih. Po njegovem mnenju opredeljuje identiteto nogometnih huliganov šest značilnosti: močna čustva, potenciranje moškosti in moči (angl. hard masculinity), teritorialna identifikacija, individualno in kolektivno potenciranje ugleda, občutek solidarnosti in pripadnosti, poudarjanje suverenosti in avtonomije (Spaaij, 2008: 375). Naše raziskovanje nedvomno potrjuje navedbe avtorjev, omenjenih v tem odstavku.

5.2 II. hipoteza: Vodje navijaških nogometnih skupin so nagnjeni k storitvi kaznivih dejanj

Pričujoče raziskovanje je potrdilo drugo hipotezo, da sta za vodje navijaških nogometnih skupin in podskupin izražena različna kriminalna aktivnost in izvrševanje kaznivih

dejanj, ki niso povezana s športnimi prireditvami. To vpliva na varnostne razmere v Srbiji, in sicer v športu in tudi izven njega. Zoper vodje navijaških skupin in podskupin, vključenih v naše raziskovanje, je bilo vloženih skupaj 279 kazenskih ovadb za storjena kazniva dejanja, kar pomeni, da je storil vsak vodja navijaške skupine v povprečju 9,3 kaznivega dejanja. V vzorcu prevladujejo nasilniška kazniva dejanja s 60,56 odstotka, kar opozarja na močen kriminalni potencial analiziranih vodij navijaških skupin.

Vodje navijačev iz našega vzorca so storili tri umore, s tem da je bil eden izmed 30 analiziranih vodij navijačev ubit julija 2012.⁶ V medsebojnih spopadih ekstremnih navijaških skupin je bilo v obdobju od leta 1999 do leta 2012 v Srbiji ubitih enajst oseb, kar jo uvršča na prvo mesto v Evropi (Simonović, Đurđević in Otašević, 2011b: 83). Za primerjavo, v obdobju 1996–1999 so bili v zvezi z nogometom v Angliji storjeni 3 umori, v Italiji 5, na Nizozemskem 1 (Dunning, 2000: 146).

Postavlja se vprašanje, kako pojasniti dejstvo, da imajo vodje navijaških skupin v Srbiji velik kriminalni potencial in izraženo stopnjo agresije. Če bi pri iskanju odgovora na to vprašanje izhajali iz zgodovinskih razlogov, bi se bilo morda v okviru prihodnjih raziskovanj koristno opreti tudi na rezultate raziskav, ki jih navajata Ember in Ember (1993). V okviru obsežne primerjalne raziskave, izvedene v različnih kulturnih in nacionalnih skupnostih, sta ugotovila, da obstaja korelacija med vojnami in interpersonalnim nasiljem, zlasti v številu umorov v posamezni družbi ter v kulturi toleriranja nasilja (Ember in Ember, 1993: 225). Poleg tega smo imeli v novejši zgodovini navijaškega gibanja v Srbiji osebe, ki so bile veliki vodje navijačev in hkrati tudi nosilci organizirane kriminalitete. Ko gre za kriminalno dejavnost na Nizozemskem, se, kot na enega izmed takih, pomisli na Arkana (glej Bovenkerk, Siegel in Zaitch, 2003).

Povezava med kriminaliteto in nogometom v Srbiji je zapletena in večplastna, tako da predstavljata nasilje in kriminaliteta vodij navijaških skupin samo del manifestacij različnih družbeno nevarnih pojavov. Zanimivo je tukaj omeniti Felsona, ki pravi, da obstajata povezanost in medsebojna pogojenost po eni strani med številnimi (različnimi) vrstami kriminalitete in legalnimi aktivnostmi in med kriminalnimi aktivnostmi po drugi strani (Felson, 2006: 17). Avtor opozarja, da se pri raziskovanju organizirane kriminalitete posveča prevelika pozornost specifičnim skupinam ljudi. Napredek pri razumevanju organizirane kriminalitete zahteva, da se usmeri pozornost na specifične dogodke, njihove specifične sekvence in specifične okoliščine. Okoliščine in pogoji omogočajo, da kriminalne kooperacije obstanejo, tudi kadar pride do

⁶ Umor do zaključka tega raziskovanja ni bil razjasnjen.

zamenjave določenih oseb, nosilcev kriminalnega potenciala (Felson, 2006: 8–9). Te Felsonove ugotovitve so uporabne tudi za pojasnjevanje stanja v srbskem nogometu. Poklicni nogomet je kot vrsta legalne dejavnosti nedvomno zadeva, ki veže nase različne interese in ljudi, ki so nosilci legalnih in tudi ilegalnih dejavnosti. Legalne in kriminalne dejavnosti v nogometu so pogosto medsebojno prepletene, medsebojno pogojene. Nogometni klubi kot legalne institucije so pogosto paravan za različne kriminalne dejavnosti (na primer, kupovanje igralcev, dogovarjanje o izidu tekem, pranje denarja, korupcija, utaja davkov). Nasilje nogometnih navijačev je samo ena izmed vidnejših manifestacij kriminalnega obnašanja, za njim, v njegovi senci pa se kot manj opazni (ali prikriti) skrivajo številni drugi pojavi, dogajanja, kot so manipulacija z navijači za doseganje političnih ali drugih ciljev, trgovina z mamili itd. Ne glede na zamenjavo generacij pri nogometu na vseh ravneh in tudi generacijske zamenjave vodij navijačev ostajata nasilje navijačev in kriminaliteta, povezana z nogometom, stalnici. Ugotovitev opozarja na to, da problem niso posamezniki, temveč sistem. Takšen pristop bi nedvomno načel pomembna vprašanja za prihodnja sociološka in kriminološka raziskovanja večstranske povezave nogometa in kriminalitete.

Če se osredotočimo samo na navijaške nogometne skupine, in sicer na veliko nižji ravni opazovanja, moramo omeniti, da se pogosto dogaja, da vodje posameznih skupin in združenj mladih in mladoletnikov, ustanovljenih za doseganje družbeno sprejemljivih ciljev, zlorablajo in preusmerjajo te skupine v doseganje kriminalnih ciljev. Na primer, Bouchard, Spindler in drugi avtorji omenjajo, da lahko v zvezi z mladoletniško skupinsko delinkvenco razlikujemo skupine, ki so se izoblikovale za izvrševanje kaznivih dejanj, od tistih, ki so bile ustanovljene v druge namene in so bile izkoriščene kot organizacijska baza za kriminalno obnašanje (Bouchard in Spindler, 2010: 922).

Pojasnjujemo primer iz prakse. Navijač nogometnega kluba »Radnički« iz Kragujevca (zajet z našim raziskovanjem: prvo kaznivo dejanje je storil leta 2008, zadnje registrirano leta 2011), rojen leta 1990, je ustanovil navijaško podskupino v siromašnem predmestnem naselju, v katerem je živel. S člani te navijaške podskupine (12 članov) je vlamljal v hiše. Ko so iz nekaterih hiš ukradli pištole, so začeli z oboroženimi ropi. Skupina se je znašla za zapahi leta 2009, ko je njen vodja, ustanovitelj in najstarejši član dopolnil 19 let. Ko je bil izpuščen iz pripora, je nadaljeval s kaznivimi dejanji.

Ta primer iz prakse je teoretično zanimiv iz več vidikov. Predvsem je to primer vrstniškega povezovanja mladoletnikov v mreže, v katerih niso samo teritorialno povezani, ker so iz iste soseske, temveč jih povezujejo tudi podobni struk-

turalni in kulturni dejavniki, enaka zanimanja, motivi, o čemer so na ravni teoretičnega obravnavanja pisali Haynie, Silver in Teasdale (2006: 150). Hkrati pa primer opozarja na fasciniranost mladoletnikov s strelnim orožjem, ki lahko vnese nov impulz in spodbudi njihov kriminalni potencial (glej Bjerregaard in Lizotte, 1995). Omeniti je treba, da so bile zoper sedmerico vodij navijačev iz našega vzorca vložene kazenske ovadbe za skupaj deset kaznivih dejanj zaradi nedovoljene posesti ter prometa strelnega orožja in streliva.

Za razumevanje fenomena nasilja in morebitno načrtovanje preventivnih programov in nadzora so pomembna splošna kriminološka spoznanja o tem, da obstaja stabilna tendenca izražanja agresivnega obnašanja. Agresivno obnašanje, ki se najprej pokaže v času zgodnje mladosti, se bo najverjetneje nadaljevalo tudi v poznejših obdobjih življenja. O tem govori veliko raziskav, med njimi tudi raziskava iz Cambridgea, ki je spremljala razvoj kriminalnega obnašanja 411 dečkov, rojenih leta 1953, od njihovega 8. do 40. leta življenja (Boswell, 2000: 19–35). Na podlagi izražene agresije v otroštvu in mladosti se lahko predvidi kriminalno obnašanje tudi v odraslem obdobju (Dill, Anderson, Anderson in Deuser, 1997: 272). Stabilno tendenco v agresivnem obnašanju je mogoče opaziti tudi pri nogometnih huliganih. Russell navaja, da je na podlagi prejšnjega obnašanja mogoče predvideti obnašanje v prihodnje oziroma da se prejšnja zgodovina nasilniških dejanj ujema z obnašanjem v prihodnosti. Glede na to lahko pričakujemo, da so navijači, ki imajo za seboj zgodovino agresivnega obnašanja in kršenja javnega reda in miru, v središču nasilja, povezanega z nogometom. Veliko je empiričnih dokazov, ki potrjujejo to domnevo. Na primer, med navijači najtršega jedra italijanskih ultra navijačev imata dve tretjini bogato zgodovino nasilja tudi izven športa (Russell, 2004: 386). Ta teoretična stališča je potrdilo tudi naše raziskovanje v delu o trajanju kriminalne kariere opazovanih vodij navijaških skupin. Povprečno trajanje njihove kriminalne kariere (od prvega storjenega kaznivega dejanja do trenutka zbiranja podatkov za to raziskovanje) je 8,52 let. Najkrajše časovno obdobje je tri leta, najdaljše pa 17 let. Pomemben je podatek, da so prvo kaznivo dejanje analizirani vodje navijaških skupin storili v povprečju s 17,8 leti, s tem da jih je 50 odstotkov storilo prvo kaznivo dejanje, ko so bili mlajši mladoletniki.

Čeprav so vodje navijaških skupin iz našega vzorca, izraženo v odstotkih, storili največ kaznivih dejanj z elementi nasilja, je pomembna tudi distribucija premoženjskih kaznivih dejanj (tatvine, velike tatvine, ropi). Od skupaj trideset analiziranih vodij navijačev jih je 22 storilo 61 premoženjskih kaznivih dejanj.

Posebno skrb vzbujajo podatki v zvezi z mamili. Od trideset analiziranih vodij navijaških skupin so bile zoper 12 (več

kot tretjino) vodij vložene kazenske ovadbe zaradi kaznivih dejanj v zvezi z mamili (za skupaj 18 storjenih kaznivih dejanj). Ta podatek je zelo pomemben in zahteva posebne raziskave v prihodnje o povezavi nogometnih navijačev z uživanjem in razpečevanjem mamil (na primer, anonimna anketiranja navijačev, analiza kriminalnih dosjejev vodij navijaških skupin, pogovori s kriminalisti, ki se ukvarjajo z zatiranjem kriminalitete v zvezi z mamili, anketiranje odvisnikov od mamil, ki so na zdravljenju). Nogometni navijači so nedvomno lahko odlična klientela (trg) za razpečevanje mamil. Po drugi strani se lahko glede na organizacijo, hierarhičnost in nagnjenost vodij nogometnih navijačev h kriminaliteti med člani navijaških skupin rekrutirajo bodoči prekupčevalci mamil. Presenetljiv je podatek, da je v literaturi, ki smo jo uporabljali, popolnoma zapostavljeno vprašanje povezave nogometnih navijačev z mamili. Samo v enem delu je bil obravnavan problem uživanja mamil ali alkohola pred nogometnimi tekmami, da bi se povečala agresivnost, koncentracija in premagal strah, kar je bilo opaziti pri posameznih kategorijah ekstremnih nogometnih navijačev (glej Ayres in Treadwell, 2012).

6 Sklepi

Ta raziskava je pokazala, da so vodje nogometnih navijaških skupin iz našega vzorca nagnjeni k storitvam nasilniških in tudi premoženjskih kaznivih dejanj. Postavlja se vprašanje, ali bi lahko tak rezultat veljal samo za srbsko navijaško populacijo ali pa bi utegnil imeti širši praktičen in teoretičen pomen. Strinjamo se z Dunningom (2000: 160–161), ki ugotavlja, da se socialne korenine nogometnega huliganstva v različnih državah razlikujejo, vendar pa sprejemamo tudi mnenje Spaaija, da to ne zmanjšuje potrebe po specifični teoretični generalizaciji, ki se nanaša na fundamentalne značilnosti in mehanizme v osnovi tega fenomena (Spaaij, 2008: 370). Nasilnež na nogometnem stadionu kjerkoli v svetu je najverjetneje tak tudi doma, v družini, na cesti, v prometu. Po drugi strani pa povezava med vodji navijaških skupin in člani navijaških skupin v tujih raziskavah ni dovolj osvetljena. Naše raziskovanje je pokazalo, da navijaška populacija ni homogena celota in da je treba nameniti več pozornosti vodjem navijaških skupin (kot zgleodom, morebitnim manipulantom in motivatorjem). Tudi vprašanje mamil in navijaških skupin je neopravičeno zapostavljeno in zahteva poglobljene raziskave.

Rezultati takih raziskovanj so lahko pomembni pri snovanju in implementaciji programov preprečevanja nasilja v zvezi z nogometom. V nekem svojem delu Felson duhovito opaža, da ima (za javnost) eno dobro in eno slabo novico. Slaba novica se glasi, da rast ene vrste kriminalitete pogosto spodbuja rast druge vrste kriminalitete. Dobra vest pa je ta, da zmanjševanje ene vrste kriminalitete pogosto vodi tudi k zmanjševanju

nju drugih vrst kriminalitete (Felson, 2006: 15). Ta Felsonova misel velja za področje kriminalitete, povezane z nogometom, in tudi za kriminaliteto, povezano z navijaškimi skupinami.

Družba se mora bolj zanimati za populacijo mladih, ki obiskujejo nogometne tekme in mora uvajati ustrezne ukrepe za njihovo zaščito. Množično navijaško zbiranje je preresen pojav, da bi ga smeli prepustiti h kriminaliteti nagnjenim osebam, ki manipulirajo z mladimi, vplivajo na razvoj njihovih osebnosti in usmerjajo njihovo prihodnost v kriminaliteto.

Številne države, ki jih je zajela globalna kriza, niso spodbujale (niti pripravljene ali pa nimajo možnosti), da bi se resneje spoprijemale z vzroki kriminalitete in uspešno razvijale bazične preventivne programe, ki bi temeljili na implementaciji socialne preventive. Želje po izboljšavah preventive so v najboljšem primeru zastopane samo v »velikih besedah« in »dobrih željah« v sprejetih nacionalnih strateških in akcijskih načrtih in resolucijah (Jere, Meško in Kanduč, 2011). V Srbiji je problem še bolj izražen, saj pogrešamo ne le ukrepe socialne in situacijske preventive, temveč tudi ukrepe učinkovite represije in sodnega finaliziranja kazenskih postopkov zoper nogometne huligane, ki so praviloma osebe z obsežnim kriminalnim dosjajem (Simonović, Đurđević in Otašević, 2011a: 687–704).

Literatura

1. Ayres, T. in Treadwell, J. (2012). Bars, drugs and football thugs: Alcohol, cocaine use and violence in the night time economy among English football firms. *Criminology and Criminal Justice*, 12(1), 83–100.
2. Bjerregaard, B. in Lizotte, A. (1995). Gun ownership and gang membership. *Journal of Criminal Law & Criminology*, 86(1), 37–58.
3. Boswell, G. (2000). *Violent children and adolescents: Asking the question why*. Philadelphia: Whurr.
4. Bouchard, M. in Spindler, A. (2010). Groups, gangs, and delinquency: Does organization matter? *Journal of Criminal Justice*, 38(5), 921–933.
5. Bovenkerk, F., Siegel, D. in Zaitch, D. (2003). Organized crime and ethnic reputation manipulation. *Crime, Law and Social Change*, 39(1), 23–38.
6. Bučar-Ručman, A. (2011). Medijsko poročanje o kriminaliteti v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62(1), 23–38.
7. Crisp, R., Heuston, S., Farr, M. in Turner, R. (2007). Seeing red or feeling blue: Differentiated intergroup emotions and ingroup identification in soccer fans. *Group Processes & Intergroup Relations*, 10(1), 9–26.
8. De Vreese, S. (2000). Hooliganism under the statistical magnifying glass: A Belgian case study. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 8(2), 201–223.
9. Dill, K., Anderson, C., Anderson, K. in Deuser, W. (1997). Effects of aggressive personality on social expectations and social perceptions. *Journal of Research in Personality*, 31(2), 272–292.
10. Dunning, E. (2000). Towards a sociological understanding of foot-

- ball: Hooliganism as a world phenomenon. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 8(2), 141–162.
11. Earle, R. (2011). Boys' zone stories: Perspectives from a young men's prison. *Criminology and Criminal Justice*, 11(2), 129–143.
  12. Ember, C. R. in Ember, M. (1993). Issues in cross-cultural studies of interpersonal violence. *Violence and Victims*, 8(3), 217–233.
  13. Felson, M. (2006). *The ecosystem for organized crime*. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control.
  14. Gabriel, M. (2012). Die Fanprojekte. *Kriminalistik*, 66(4), 227–230.
  15. Haynie, D., Silver, E. in Teasdale, B. (2006). Neighborhood characteristics, peer networks, and adolescent violence. *Journal of Quantitative Criminology*, 22(2), 147–169.
  16. Heinen, B. (2012). Gemeinsam für begeisternde Fussballspiele in friedliche Atmosphäre. *Kriminalistik*, 66(4), 210–216.
  17. Hoggett, J. in Stott, C. (2010). Crowd psychology, public order police training and the policing of football crowds. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 33(2), 218–235.
  18. Jere, M., Meško, G in Kanduč, Z. (2011). Diskurz o socialni prevenciji kriminalitete in prestopništva v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62(4), 325–332.
  19. Jones, P., Harris, P., Fader, J. in Grubstein, L. (2001). Identifying chronic juvenile offenders. *Justice Quarterly*, 18(3), 479–507.
  20. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Uprava za analitiku. (2012). *Godišnji izveštaj Uprave za analitiku za 2011*. Beograd: MUP RS.
  21. Misić, Z. (2012). Huligani u Srbiji u trouglu sporta, politike i kriminala. *Bezbednost*, 54(1), 102–115.
  22. Muzur, A. in Rinčić, I. (2011). Sport i nasilje: prilog etičkim, sociološkim i psihoneurobiološkim razmatranjima. *JAH*, 2(3), 145–152.
  23. O'Neill, M. (2004). Policing football in Scotland: The forgotten team. *International Review for the Sociology of Sport*, 39(1), 95–104.
  24. Otašević, B. (2010). Urbano okruženje i nasilje u sportu. *Bezbednost*, 52(3), 267–281.
  25. Otašević, B. (2012). *Nasilje na sportskim priredbama: krivičnipravni i kriminološki i kriminalistički aspekti* [rezultati neobjavljenega raziskovanja v okviru izdelave doktorske disertacije]. Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu.
  26. Otašević, B. in Protić, A. (2012). "Vandalii u zidinama" – huliganizam u Srbiji. *Bezbednost*, 54(1), 72–86.
  27. Pätzold, B. in Kaempf, C. (2012). Sicherheitspartnerschaft der Dresdner Polizei mit dem Fussballverein SG Dynamo Dresden e. V. *Kriminalistik*, 66(4), 217–226.
  28. Ramazanoğlu, F. (2012). Spectators' behaviour from the view of security forces in sport competitions. *Science of Martial Arts*, 8(2), 59–63.
  29. Reicher, S., Stott, C., Cronin, P. in Adang, O. (2004). An integrated approach to crowd psychology and public order policing. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 27(4), 558–572.
  30. Reicher, S., Stott, C., Drury, J., Adang, O., Cronin, P. in Livingstone, A. (2007). Knowledge-based public order policing: Principles and practice. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 1(4), 403–415.
  31. Roberts, J. in Benjamin, C. (2000). Spectator violence in sports: A North American perspective. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 8(2), 163–181.
  32. Roversi, A. in Balestri, C. (2000). Italian ultras today: Change or decline? *European Journal on Criminal Policy and Research*, 8(2), 183–199.
  33. Russell, G. W. (2004). Sport riots: A social-psychological review. *Aggression and Violent Behavior*, 9(4), 353–378.
  34. Scalia, V. (2009). Just a few rogues? Football ultras, clubs and politics in contemporary Italy. *International Review for the Sociology of Sport*, 44(1), 41–53.
  35. Simonović, B., Đurđević, Z. in Otašević, B. (2011a). Implementacija standarda u sprečavanju nasilja na sportskim priredbama u Republici Srbiji. *Pravni život*, 60(9), 687–704.
  36. Simonović, B., Đurđević, Z. in Otašević, B. (2011b). Violence at sporting events in The Republic of Serbia – national and international standards prevention and repression. *Journal of Criminalistics and Law*, 17(3), 81–98.
  37. Spaaij, R. (2008). Men like us, boys like them, violence, masculinity, and collective identity in football hooliganism. *Journal of Sport and Social Issues*, 32(4), 369–392.
  38. Stott, C., Hoggett, J. in Pearson, G. (2012). Keeping the peace, social identity, procedural justice and the policing of football crowds. *The British Journal of Criminology*, 52(2), 381–399.
  39. Uslaub, T. (2012). Bekämpfung der Gruppengewaltkriminalität. *Kriminalistik*, 66(4), 231–234.
  40. Ward, Jr., R. E., (2002). Fan violence social problem or moral panic. *Aggression and Violent Behavior*, 7(5), 453–475.
  41. Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama [Zakon o preprečavanju nasilja in nesposobnega obnašanja na športnih prireditvah]. (2003, 2005, 2007, 2009). *Službeni glasnik RS*, (67/03, 101/05, 90/07, 72/09).
  42. Zakon o javnom redu i miru [Zakon o javnem redu in miru]. (1992, 1993, 1994, 2005). *Službeni glasnik RS*, (51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05, 85/05).

Criminal Careers of Football Club Fan Leaders in Serbia

Branislav Simonović, Ph.D, Full Professor of Criminalistics, Faculty of Law,
University of Kragujevac, Serbia. E-mail: simonov99@gmail.com

Bozidar Otašević, Deputy Head of Directorate for Police Education, Professional Development,
Specialised Training and Science Ministry of Interior of the Republic of Serbia. E-mail: bozidarotasevic@yahoo.com

Zoran Đurđević, Ph.D, Associate Professor of Criminalistics Operational, Management of Criminal Investigations and
Criminal Profiling, Academy of Criminalistics and Police Studies, Belgrade, Serbia. E-mail: zoran.djurdjevic@kpa.edu.rs

The subject of this paper is the criminal activities of fan group leaders in Serbia. The data used for the research are contained in the police data base »Records of extreme fans«, which is kept by the Ministry of Interior of the Republic of Serbia. The research sample included 30 leaders of fan groups from six football clubs of the first national football league, and focused on their criminal records, whereas all crimes for which criminal charges were brought were analyzed both quantitatively and qualitatively. The goal of the research was to study the criminal activities of fan group leaders and highlight the possible influence on fan group members. The results have shown that fan group leaders are inclined to commit crimes, with more than one third having drug-related criminal charges filed against them. Criminal charges for property crimes have been brought against 22 of the 30 leaders included in the sample, and three leaders committed homicide. One fan group leader was murdered. The results show significantly that future research should pay more attention to criminal activities of fan group leaders. The inclination to commit crime is an important fact which should be taken into account when planning control and drawing programs aimed at preventing football-related violence.

Keywords: crime, sport, football, fans, fan groups, fan group leaders, criminal career, Serbia

UDC: 343.3/.7(497.11)